

„Bibliovrtuljak“: knjižnični inkluzivni program Dječjeg odjela i Odjela za odrasle Narodne knjižnice Petar Preradović Bjelovar / Bibliocarousel: Inclusive library program of the Children's Department and Department for Adults of the Bjelovar Petar Preradović Public Library

Branka Mikačević, knjižničarka

Narodna knjižnica „Petar Preradović“ Bjelovar

branka.mikacevic@knjiznica-bjelovar.hr

Marija Ježek Ivanović, knjižničarka

Narodna knjižnica „Petar Preradović“ Bjelovar

marija.jezek@knjiznica-bjelovar.hr

Prikaz / Review paper

Sažetak

Osnovna postavka od kojih narodne knjižnice polaze prilikom kreiranja knjižničnih programa i usluga jest da one, prema „IFLA-inim smjernicama za narodne knjižnice“ (2011), trebaju biti na raspolaganju svim članovima zajednice u kojoj djeluju, pa tako i osobama s invaliditetom. Knjižnične usluge koje pridonose socijalnoj inkluziji imaju dugogodišnju tradiciju u hrvatskom knjižničarstvu, što je vrlo aktualna tema jer knjižničari nastoje programe i usluge učiniti kvalitetnijim za dobrobit korisnika.

U radu ćemo predstaviti „Bibliovrtuljak“, knjižnično-inkluzivni program Dječjeg odjela i Odjela za odrasle Narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar koji se provodi od 2023. godine u suradnji s Udrugom OSIT (Udrugom osoba s intelektualnim teškoćama) i Domom za odrasle Bjelovar dva puta mjesečno. U radu će se iznijeti pregled projekata i aktivnosti koje se provode u okviru programa „Bibliovrtuljak“. U knjižnici se nastoji osobe s raznovrsnim teškoćama i potrebama uključiti u aktivnosti s drugim sudionicima i korisnicima radi njihovog zajedničkog druženja, prihvaćanja, uvažavanja i učenja.

Ključne riječi: aktivnosti, Bibliovrtuljak, intelektualne teškoće, socijalna inkluzija

Abstract

The basic premise from which libraries start when creating library programs and services is that, according to the *IFLA Public Library Service Guidelines*, libraries should be available to all members of the community in which they operate, including persons with disabilities. Library services that contribute to social Inclusion have a long tradition in Croatian

librarianship, and they are a very current topic because librarians are striving to make programs and services of higher quality for the benefit of their users.

In this paper, we will present *Bibliocarousel* (Cro. Bibliovrtuljak), an inclusive library program of the Children's Department and Department for Adults of the Bjelovar Petar Preradović Public Library, which has been implemented since 2023 in cooperation with the Bjelovar OSIT Association (Association of Persons with Intellectual Disabilities) and the Bjelovar Home for Adults twice a month. The paper will include an overview of the projects and activities that are carried out as part of the *Bibliocarousel* program in the Bjelovar Petar Preradović Public Library. The library strives to include people with various difficulties and needs in activities with other participants and users for the sake of their mutual association, acceptance, appreciation, and learning.

Keywords: activities, Bibliovrtuljak - Bibliocarousel, intellectual disabilities, social inclusion

1. Uvod

Kako narodna knjižnica ima važnu ulogu u promicanju društvenog i osobnog razvoja, ona pozitivno djeluje na promjene u lokalnoj zajednici. Svojim uslugama i programima aktualnim i potencijalnim korisnicima obogaćuje i osobni život. Knjižnica surađuje s brojnim ustanovama i udrugama pa se tako uključuje u sve društveno-socijalne procese.

Narodna knjižnica „Petar Preradović“ Bjelovar i njezini djelatnici kreiraju usluge imajući na umu razne korisničke skupine te tako nastoje i kreirati sadržaje. Kod provođenja sadržaja knjižničari se rukovode i pritom ne zaboravljaju na jedno od temeljnih ljudskih prava – pravo na različitost. Prihvatanje različitosti i razumijevanje ljudskih prava temelj su kvalitetnijeg života cijele društvene zajednice. Osobe s invaliditetom posebna su korisnička skupina koju se nastoji uključiti u razne knjižnične aktivnosti te ih doživljavati kao ravnopravne sudionike u društvenoj i kulturnoj sredini. Narodna knjižnica „Petar Preradović“ Bjelovar svojim uslugama, programima i projektima pristupačna je i dostupna širokom spektru korisnika, a o tome govore i podaci da već niz godina surađuje s Centrom za odgoj, obrazovanje i razvojnu podršku Bjelovar (ranije V. osnovna škola Bjelovar) – školom za djecu s većim intelektualnim teškoćama, ali i udrugama kao što su Udruga slijepih Bjelovar, Udruga osoba s intelektualnim teškoćama OSIT, Udruga osoba oštećenog sluha Bjelovarsko-bilogorske županije, Udruga za autizam, Odjelom za pedijatriju Opće bolnice „Dr. Anđelko Višić“ Bjelovar, Udrugom Iris itd. Dječji odjel Knjižnice za djecu i roditelje, odgojitelje, učitelje i stručne suradnike organizira nekoliko knjižničnih programa sa sadržajima za korisnike koji imaju određene teškoće:

Slušam, govorim, čitam program je verbotonalnih radionica za poticanje slušanja, govora i čitanja koje se provode po verbotonalnoj metodi kroz igru i raznovrsne aktivnosti s naglaskom na razumijevanju pročitanoog teksta.

Program **Vau, vau priče** pokrenut je u suradnji s Natašom Brekalo, učiteljicom III. osnovne škole Bjelovar i njezinim terapijskim psom Lunom. Provodi se dva puta mjesečno u vrijeme trajanja programa Igraonice.

Govorimo znakovni – ciklus 4 radionice program je za učenje hrvatskog znakovnog jezika namijenjen djeci, roditeljima, učiteljima, asistentima i komunikacijskim posrednicima, svim zainteresiranim osobama, posebno onima oštećenog sluha, a provodi se u suradnji s Udrugom osoba oštećenog sluha Bjelovarsko-bilogorske županije. To su radionice koje se kreiraju prema dogovoru sa školama i vrtićima, a radionice traju po jedan školski sat.

Peta u dječjoj knjižnici program je u suradnji s Centrom za odgoj, obrazovanje i razvojnu podršku Bjelovar (do 2023. godine V. osnovna škola Bjelovar). Osnovna karakteristika ovog projekta je inkluzija jer se učenici s poteškoćama uključuju u stalne aktivnosti Dječjeg odjela zajedno s drugom djecom. Ove radionice bile su polazište za kreiranje novog knjižničnog programa „Bibliovrtuljak“ koji je namijenjen odraslim osobama s intelektualnim teškoćama, osobama starije dobi i osobama s mentalnim smetnjama.

2. O knjižnično-inkluzivnom programu „Bibliovrtuljak“

„Bibliovrtuljak“ je knjižnično-inkluzivni program Dječjeg odjela i Odjela za odrasle Narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar koji se provodi od 2023. godine u suradnji s Udrugom OSIT (Udrugom osoba s intelektualnim teškoćama) i Domom za odrasle Bjelovar dva puta mjesečno. S korisnicima udruge OSIT na svaku radionicu dolaze dvije radne terapeutkinje, kao i s korisnicima Doma za odrasle Bjelovar. Program se provodi u prostoru Knjižnice na Odjelu za odrasle gdje je osiguran slobodan pristup knjižnoj građi i policama te na taj način članovi spomenutih ustanova nisu izolirani od pogleda drugih korisnika koji se nalaze u Knjižnici. Ovaj program mediji često poprate, čime je vidljiva pristupačnost Knjižnice i kreiranje knjižničnih programa za dobrobit cijele lokalne zajednice. Program „Bibliovrtuljak“ spominje se u više medija (OSIT Bjelovar, 2023; Moj portal, 2023.; Bjelovar Info, 2023.; Autorizirano.hr, 2024.).

Također, ovisno o interesu, knjižničarke odlaze u prostorije Udruge OSIT i u Dom za odrasle Bjelovar. Aktivnosti pripremaju knjižničarke u suradnji sa stručnim suradnicima već spomenutih ustanova. Aktivnosti na programu koje se provode su tematske, spoznajne i interaktivne.

Prema „Smjernicama za knjižnične usluge za bolničke pacijente, starije osobe i osobe s posebnim potrebama u ustanovama za trajnu skrb i smještaj“ (2009) osnovno je pravilo za pružanje knjižničnih usluga starijim osobama uočavanje činjenice da većina tih osoba predstavljaju pojedince kakvi su bili tijekom cijelog svog životnog vijeka. Primjerice, osobe koje vole učiti, učiti će i dalje, proučavati područja koja su ih prije zanimala. Kod kreiranja radionica za korisnike Doma za odrasle Bjelovar knjižničarke odabiru literaturu koja zanima sudionike programa „Bibliovrtuljak“. Najčešće su to priče iz različitih krajeva svijeta, poezija,

usmene predaje i legende. Knjižničarke se rukovode navedenim Smjernicama (2009) te imaju na umu da za starije osobe odabiru građu koja potiče i podržava osobne interese, služi kao nadoknada tjelesnim i mentalnim ograničenjima, nadopunjuje specifične terapije i aktivnosti te pruža mogućnosti za različite razine čitateljskih sposobnosti.

Već tradicionalna aktivnost koju knjižničarke provode je sudjelovanje u Međunarodnom danu darivanja knjigom koji se svake godine obilježava 14. veljače. Sve prikupljene knjige, slikovnice, enciklopedije, crtane i igrane filmove te društvene igre organizirano odnose u spomenute ustanove, ali i ostale ustanove za korisnike u posebnim uvjetima, primjerice Odjel za pedijatriju bjelovarske bolnice, Udrugu slijepih Bjelovar, Udrugu osoba oštećenog sluha Bjelovarsko-bilogorske županije, Udrugu za autizam, Udrugu Iris – Sigurnu kuću, pedijatrijske i stomatološke ordinacije i sl.

2. 1. Ciljevi programa „Bibliovrtuljak“

Cilj programa „Bibliovrtuljak“ je uključivanje osoba s intelektualnim teškoćama i mentalnim oštećenjima u redovite programe knjižnice.

Višestruki ciljevi ovog programa su: poticanje razvoja identiteta kako bi korisnici ovog programa osjetili podršku i povezanost s knjižničnim osobljem, ali i međusobno jedni s drugima; poticanje suradničkog ponašanja; poticanje pozitivnih stavova i odnosa prema sebi i okolini u kojoj se radionice održavaju; poticanje kreativnosti u različitim oblicima izražavanja i stvaranja s obzirom na mogućnosti i sposobnosti te poticanje socijalnih i komunikacijskih vještina koje su itekako bitne za sve aktivnosti koje se provode tijekom programa. Komunikacija ima ključnu ulogu između samih korisnika i voditelja programa. Svaki sudionik komunicira na sebi svojstven način, bilo verbalno, bilo neverbalno, gestom, pokretom ili mimikom. Nadalje, ciljevi su i prosocijalno ponašanje, poticanje pozitivne slike o sebi i drugima i osvještavanje te prihvaćanje različitosti, tolerancija, međusobna suradnja, prihvaćanje tuđeg mišljenja i viđenja, njegovanje prijateljstva, prepoznavanje pažljivog ponašanja u nepoznatoj okolini.

2. 2. Korisnici knjižnično-inkluzivnog programa „Bibliovrtuljak“

Udruga OSIT

Na službenim stranicama Udruge osoba s intelektualnim teškoćama Bjelovar (OSIT) navodi se da je nestranačka, neprofitna i nevladina udruga osnovana 1961. godine. Jedan od glavnih ciljeva Udruge je aktivno djelovanje u poboljšanju kvalitete življenja osoba s intelektualnim teškoćama i njihovih obitelji, s naglaskom na prevenciji institucionalizacije te omogućavanje što dužeg boravka osobe s intelektualnim poteškoćama u krugu svoje obitelji. Isto tako, cilj rada s roditeljima i ostalim članovima obitelji je da se bolje shvati i olakša životna situacija, racionalnije prihvati uloga u njoj, uloga ostalih članova obitelji, složenost rješavanja problema, specifičnost izražavanja i zadovoljavanja potreba svog člana. Udruga je mjesto gdje

roditelji i ostali članovi obitelji mogu razgovarati o različitim problemima, iznoseći svoja iskustva, razmjenjivati mišljenja s drugim roditeljima, ali i stručnim osobama: edukacijskim rehabilitatorima, socijalnim radnicima, psiholozima, radnim terapeutima, pravnicima i slično.

Rad Udruge najviše je uočljiv kroz organiziranje raznih radionica za edukaciju osoba s intelektualnim poteškoćama, a one se mogu podijeliti na:

1. Radionice vezane uz usvajanje i razvijanje osnovnih socijalnih navika i praktičnih vještina – cilj radionica je promjena dosadašnjih radnih navika i stereotipnih ponašanja, ali i razviti bolju komunikaciju između članova i zajednice.
2. Kreativne radionice – kroz učenje pripreme jednostavnih jela, izrađivanja predmeta od drveta, stakla ili gline razvija se kreativnost.
3. Radionice sportsko-rekreacijskih aktivnosti – učenje raznih sportskih igara, razvoj motorike i održavanja kondicije, organiziranje izleta i posjeta izložbama i predavanjima u gradskim kulturnim ustanovama. Prema Radišić et al. (2016) tjelesna aktivnost ponajprije pruža psihomotorni oblik terapije, a zatim i rekreativni aspekt kvalitetnog načina provođenja slobodnog vremena koji je dominantan kod zdravih osoba. Programi vježbanja za osobe s invaliditetom trebali bi imati poseban značaj i podršku od šire društvene zajednice.
4. Organizacija druženja – osobito je važna suradnja s ostalim udrugama i organizacijama civilnog društva.
5. Organizacija i provođenje *online* radionica – nakon pandemije bolesti COVID-19, zaposlenici OSIT-a osmislili su razne *online* radionice kako bi omogućili svojim korisnicima brz i dostupan kanal za druženje i nastavak pružanja socijalnih usluga.

Sve radionice, aktivnosti i predavanja članovi OSIT-a redovito objavljuju na svojim internetskim stranicama i društvenim mrežama, a početkom 2024. godine započeli su i publiciranje časopisa „Snaga različitosti“ u kojem se nalaze članci o programima Udruge.

Dom za odrasle osobe Bjelovar

Na mrežnim stranicama Doma za odrasle osobe Bjelovar ističe se da je osnovan davne 1969. godine kao tadašnji Dom penzionera i odraslih nemoćnih osoba Bjelovar. Od tada do današnjeg dana nekoliko puta mijenja svoj naziv i osnovnu djelatnost. Dom za odrasle osobe Bjelovar pruža socijalne usluge odraslim osobama s mentalnim oštećenjima te osobama koje imaju višestruka oštećenja zdravlja kojima nije potrebno bolničko liječenje, a skrb im se ne može pružiti u vlastitoj obitelji ili osigurati na drugi način.

Djelatnost Doma obuhvaća pružanje sljedećih socijalnih usluga: usluge smještaja, usluge poludnevnog boravka, usluge cjelodnevnog boravka, usluge organiziranog stanovanja uz sveobuhvatnu podršku, usluge organiziranog stanovanja uz svakodnevnu intenzivnu podršku, usluge organiziranog stanovanja uz svakodnevnu kratkotrajnu podršku, usluge organiziranog stanovanja uz povremenu podršku, usluge pomoći u kući, usluge individualne psihosocijalne

podrške u obitelji, usluge individualne psihosocijalne podrške kod pružatelja usluge kao i usluge grupne psihosocijalne podrške kod pružatelja usluge.

Osim navedenog, Dom može obavljati i druge djelatnosti koje služe obavljanju osnovne djelatnosti u svrhu radne terapije korisnika (izrada ručnih radova, ukrasnih predmeta, uzgoj biljaka i sl.). Također, Dom može organizirati posuđivanje kreveta i invalidskih pomagala, kao i pomoć osobama s invaliditetom.

2. 3. Radionice programa „Bibliovrtuljak“

SOS knjižničar – u okviru ovog programa omogućene su besplatne edukacije korisnika o osnovama korištenja informacijsko-komunikacijskih pomagala, kao što su korištenje računala i pametnih telefona te besplatnih komunikacijskih platformi, poput aplikacija Viber, WhatsApp, Zoom, Skype, Google duo, Facebook Live ili nekih drugih. SOS knjižničar obuhvaća i pomoć korisnicima na Studijskom odjelu u korištenju usluga (sustava) e-Građani.

KREA(R)TIVA je program s ciljem pružanja podrške, poticanja kreativnosti i aktivnog uključivanja mladih u kulturnu scenu Bjelovara. Knjižnica ovim programom mladim umjetnicima i umjetnicima s formalnim obrazovanjem, kao i amaterima, pruža prostor za predstavljanje, stručnu podršku i vidljivost u medijima i društvenim mrežama Knjižnice (strip).

Umjetnička forma **Blackout poezija** spaja kolažnu (reciklirajuću), likovnu i pjesničku komponentu u novu formu. Recikliraju se riječi, sintagme i cijeli stihovi ili rečenice iz već postojećih (i često nepjesničkih) tekstova kako bi se stvorila nova smislena umjetnička cjelina. Naziv *blackout* (zacrtnjenje) dolazi od prepoznatljivog izgleda ovakve umjetničke cjeline. *Blackout* pjesma stvara se na način da se uzme stranica nekog već postojećeg teksta (proze, poezije ili publicistike), a zatim se u tom tekstu odabiru riječi koje će činiti novu cjelinu dok se ostatak riječi zacrnjuje ili precrtava (najčešće markerom). Pri stvaranju nove pjesme ne dodaju se nove riječi i slova, već se koriste postojeći tekstualni elementi. Moguće je spajati dijelove različitih riječi, riječi iz različitih rečenica ili cijele rečenice izvučene iz prvotnog konteksta.

Na službenoj stranici Knjižnice navode se edukativne radionice u okviru programa Zelene knjižnice pod nazivom **Zazeleni se**, a koje imaju za svrhu poticanje zelene pismenosti. Program objedinjuje sve aktivnosti Knjižnice čiji je cilj promicanje održivog razvoja i zaštite okoliša, a u provedbi sudjeluju gradske i županijske institucije, vrtići i škole. Prvenstveno je usmjeren na osvještavanje građana o važnosti održivog razvoja te pružanje edukativnih i kreativnih aktivnosti za sve dobne skupine. Organiziraju se radionice i predavanja, potom izrađuju virtualne i fizičke izložbe, održavaju se projekcije filmova tematski vezanih uz ekologiju, održivi razvoj i recikliranje. Posebno se želi ukazati na važnost uloge knjižnica u pružanju edukativnih sadržaja za građane i promicanje održivog razvoja.

Bajkovita škrinja priča Ivane Brlić-Mažuranić su zabavno-edukativne radionice na kojima knjižničarke predstavljaju lik i djelo Ivane Brlić-Mažuranić, nakon čega se čitaju i pripovijedaju priče. U škrinji priča nalazi se mnogo zadataka koje korisnici trebaju riješiti.

Jedna od aktivnosti je i obilježavanje **Dana Grada Bjelovara** te **Dana bjelovarskih branitelja** 29. rujna. Riječ je o najznačajnijem datumu u novijoj bjelovarskoj povijesti kada je 1991. godine grad oslobođen od neprijateljske vojske. Kao Dan Grada Bjelovara, Odlukom Gradskog vijeća, 29. rujna obilježava se od 1996., a od 2007. godine i kao Dan bjelovarskih branitelja. U proslavu Dana grada uključuju se sve kulturne institucije Grada kroz svoje manifestacije i programe. Jedna od tema programa bila je proslava Dana grada Bjelovara. U goste je pristigao Slaven Klobučar, bjelovarski pjesnik i novinar. Kroz zajedničko druženje članovi Udruge OSIT i korisnici Doma za odrasle osobe napisali su pismo i pjesme svome gradu. Klobučar je pročitao svoje pjesme posvećene Bjelovaru, a kasnije je svatko kroz razgovor rekao što voli u svome gradu. U okviru teme i obilježavanja Dana grada Bjelovara knjižničarke su pročitale taktilnu slikovnicu „Gledam, slušam i osjećam Bjelovar“ (Mikačević i Blažeković, 2022.) koja je nastala uoči Dana grada Bjelovara. Autorice Šupe i Milković u članku „Kako napraviti taktilnu slikovnicu za slijepu i slabovidnu djecu“ navode da je taktilna slikovnica na neki način prilagođena knjiga u kojoj su osim teksta prilagođene i slike. Taktilna slikovnica bogat je izvor taktilnih poticaja što je itekako preporuka i velika korist za osobe s intelektualnim i drugim teškoćama.

Grad Bjelovar je multikulturalna sredina, a prema posljednjem popisu stanovništva 2021. godine ima 36 316 stanovnika, od toga su većina Hrvati sa 93,06 %. Ostatak stanovništva su pripadnici nacionalnih manjina (Državni zavod za statistiku, 2024). Od 22 registrirane manjine u Hrvatskoj, u Bjelovaru žive pripadnici čak 21. To je podatak koji potvrđuje multikulturalnost u Gradu, ali i toleranciju kojoj zajednica teži. Među najbrojnijim pripadnicima su Srbi, Romi, Česi i Mađari. Kao jedna od najaktivnijih manjinskih udruga u kulturi je Češka obec Bjelovar. Sa željom popularizacije kulturne i gastronomske tradicije nacionalnih manjina, osmišljena je manifestacija **Večer nacionalnih manjina**. Ona se održava svake godine od 2007. godine, posljednju subotu u studenom, a o popularnosti manifestacije govori i činjenica da se manifestacija nakon tri godine preselila iz malog Doma kulture u mnogo veći prostor Dvorane europskih prvaka. Povodom održavanja Večeri nacionalnih manjina tema jedne od tematskih radionica bila je Republika Češka. Uz pomoć Miruške Lončar, predsjednice Češke obeci Bjelovar, na radionici su korisnici mogli čuti pjesmicu na češkom jeziku, potom tu istu prevedenu na hrvatski jezik. Nakon razgovora o Češkoj, češkoj kulturi, nošnjama i hrani, napravljen je plakat koji su članovi mogli ponijeti u svoju udrugu te pokazati ostalim članovima što su taj dan naučili.

Razne radionice osmišljene su tematski povodom obilježavanja raznih blagdana i prigodnih datuma poput Božića, Svetog Nikole, Uskrsa, Dana planeta Zemlje, Dana vatrogasaca, maškara, Valentinova. Kroz svaku od tih radionica potiču se čitanje priča, slušanje te kreativnost i izrada raznih plakata, slikopriča, haiku-pjesama, samostalnih radova i malih umjetničkih djela.

Slika 1. *Blackout* poezija s korisnicima iz Doma za odrasle Bjelovar

Slika 2. Knjigovježbe s Ositovcima

3. Evaluacija programa

Od početka 2023. godine kontinuirano se i redovito održavaju radionice. Tako je s Domom za odrasle Bjelovar održano 10 radionica u 2023. godini, a s udrugom OSIT 18 radionica. Sveukupno je sudjelovalo 175 korisnika. Od početka siječnja do listopada 2024. godine s udrugom OSIT održano je 15 radionica, a s Domom za odrasle osobe Bjelovar 7 radionica. Sudjelovalo je sveukupno 217 korisnika. Voditeljicama programa u planu je u narednom razdoblju napraviti detaljniju evaluaciju programa kroz razgovor s korisnicima i radnim terapeutkinjama koje sudjeluju u programu. Evaluacija će omogućiti bolji i kvalitetniji plan i program za narednu suradnju. Iz evidencije evaluacijskih listića na pitanje: „Što vam se najviše sviđalo na radionici?“, evidentirani su odgovori korisnika:

„...topla atmosfera i novo iskustvo...“

„...druženje s ekipom...“

„...sviđa mi se kreativno izražavanje, čitanje poezije, stručnost brižnih voditeljica...“

„...sve mi je bilo super, čitanje knjižničarki, društvo...“

4. Zaključak

Kroz promicanje društvenog i osobnog razvoja, knjižnica doista ima važnu ulogu u zajednici te pozitivno djeluje na promjene. Uslugom knjižnično-inkluzivnog programa „Bibliovrtuljak“ za osobe s invaliditetom Narodna knjižnica „Petar Preradović“ pokazuje pozitivan primjer uključivanja tih osoba kao ravnopravnih članova u zajednici. Svako prihvaćanje različitosti i razumijevanje ljudskih prava temelj je kvalitetnijeg života cijele društvene zajednice. Usluge programa „Bibliovrtuljak“ koristila je većina korisnika Udruge OSIT i Doma za odrasle osobe. Tijekom provedbe programa, kroz mnoge formalne i neformalne razgovore, očigledno je poboljšanje motoričkih i socijalnih vještina korisnika. No, za točnije podatke potrebno je napraviti detaljnu evaluaciju programa, koja je u planu.

Narodna knjižnica „Petar Preradović“ Bjelovar svojim je uslugama, programima i projektima pristupačna i dostupna najširem spektru korisnika, o čemu govore i podaci da niz godina surađuje s kulturnim, obrazovnim i odgojnim ustanovama i udrugama na području grada Bjelovara.

Literatura

1. Autorizirano portal (2024). Bibliovrtuljak Knjižnični inkluzivni program Dječjeg odjela i Odjela za odrasle Narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar. Dostupno na: <https://autorizirano.hr/novosti/detaljnije/bibliovrtuljak-knjiznicni-inkluzivni-program-djecieg-odjela-i-odjela-za-odr> [2024-09-30]

2. Čapo, M. (2023) Po prvi put: osobe s intelektualnim teškoćama u vježbi spašavanja: „o svemu snimljen i film“, *Moj portal*, 3. 2. Dostupno na: <https://www.mojportal.hr/aktualno/po-prvi-put-osobe-s-intelektualnim-teskocama-u-vjezbi-spasavanja-o-svemu-snimljen-i-film/> [2024-09-30]
3. Dom za odrasle Bjelovar <https://dzoob.hr/o-nama/> [30.09.2024.]
4. *Državni zavod za statistiku* (2024) Popis stanovništva. Dostupno na: <https://podaci.dzs.hr/hr/podaci/stanovnistvo/popis-stanovnistva/> [30.09.2024.]
5. IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice (2011) Koontz, C. i Gubbin, B. (ur.). 2. hrvatsko izd. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo.
6. Mikačević, B., Blažeković, I. (2022.) Taktilna slikovnica o gradu: Gledam, slušam i osjećam Bjelovar. *Bjelovarski učitelj: časopis za odgoj i obrazovanje* 27(1-3). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/orcid/573424/MOaQAR> [30.09.2024.]
7. Narodna knjižnica „Petar Preradović“ Bjelovar: Zazeleni se. Dostupno na: <https://knjiznica-bjelovar.hr/vodic-za-korisnike/projekti/zazeleni-se> [30.09.2024.]
8. *OSIT Bjelovar* (2023) BIBLIO VRTULJAK - novi knjižnični program i suradnja Narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar s udrugom OSIT, 19. 1. Dostupno na: <https://osit-bjelovar.hr/novosti/detaljnije/biblio-vrtuljak-novi-knjiznicni-program-i-suradnja-narodne-knjiznice-petar-> [30.09.2024.]
9. *OSIT Bjelovar* (2024). Dostupno na: <https://osit-bjelovar.hr/> [30.09.2024.]
10. Radišić, D. et al. (2016). Povezanost fizioterapije i sporta osoba s invaliditetom. *Physiotherapia Croatica*. 14 (Suppl. 1), str. 118–121.
11. Smjernice za knjižnične usluge za bolničke pacijente, starije osobe i osobe s posebnim potrebama u ustanovama za trajnu skrb i smještaj (2009). Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
12. Sobodić, B. (2023) Druženje u knjižnici kroz radionice sa članovima udruge OSIT i štíćenicima Doma za odrasle osobe Bjelovar. Dostupno na: https://bjelovar.info/drustvo/druzenje-u-knjiznici-kroz-radionice-sa-clanovima-udruge-osit-i-sticenicima-doma-za-odrasle-osobe-bjelovar/#google_vignette [30.09.2024.]
13. Šupe, T. i Milković, J. Kako napraviti taktilnu slikovnicu za slijepu i slabovidnu djecu? (n. d.) AZOO. Dostupno na: <https://www.azoo.hr/app/uploads/uvezeno/datoteke/kako-napraviti-taktilnu-slikovnicu-1550527272.pdf> [30.09.2024.]